

Latviešu trimdas mūziķu dzīvi līdz šim esmu lielākoties iepazīnis caur epistolāro mantojumu. Lasot Tāļivalda Ķeniņa saraksti ar latviešu mūziķiem citviet pasaulē, viens no pamanāmākajiem vārdiem tajā ir aktīvais mūzikas dzīves rīkotājs, pēc emigrācijas Londonā dzīvojošais Alberts Jērums (1919–1978).

Jāatzīst, ka Jēruma nozīmīgums un devums sevišķi parādās uzreiz pēc viņa nāves rakstītajās vēstulēs vai viņam veltītajos rakstos. Tā teikt, latvieši novērtē līdzās esošos talantus, kad tie aiziet mūžībā.

2019. gadā komponistu Albertu Jērumu pieminēsim 100. jubilejā. Tāpat arī viņa līdzgaitnieku, kolēģi un domubiedru Tāļivaldi Ķeniņu. Apzināt, veicināt un atskaņot Alberta Jēruma mūziku — tam vajadzētu būt mūziķu un mūzikā iesaistīto pienākumam arī ārpus jubilejas, bet svētki vienmēr ir iespēja aktualizēt nepelnīti piemirsto un vēl neatskaņoto.

Šo rakstu var pielīdzināt bukletam, kas neiepazītā pilsētā piedāvā apskatīt interesantākos objektus. Līdzīgi lasītājs te var iepazīties ar skaņdarbu klāstu, kas nav atrodams bibliotēkas katalogā, bet ir pieejams, nav pazudis, nav jāmeklē. Mūzika ir viens no veidiem, kā iepazīt Alberta Jēruma personību. Katrs, kurš par komponistu vēlas uzzināt vairāk, var atvērt Ingas Jērumas saistoši rakstīto un sastādīto grāmatu "Olimpā bez lifta" (1996).

Raksta autors izsaka milzīgu pateicību komponista meitām Ingai Jērumai un Jānai Jērumai-Grīnbergai par atsaucību un pacietību šī raksta tapšanas gaitā. Viņu ieguldījums ļauj iepazīt Albertu Jērumu caur vēstures avotiem, vēstulēm, skaņdarbu apkopotu sa-

rakstu, caur sakārtotu informāciju, kas ir milzīgs solis tuvāk Jēruma mūzikas dzīvai aprītei koncertos.

Raksta mērķis – palīdzēt Alberta Jēruma mūzikai nonākt pie mūziķiem un tāpat vienlaikus pie klausītājiem. Komponista meitas Jāna un Inga glabā palielu kartona kasti, kas pilna ar Jēruma skaņdarbiem. Tur atrodams apjomīgs nošu klāsts. Šis raksts iecerēts kā atšifrējums tam materiālam, ko glabā Inga un Jāna Jērumas. Jāuzsver, ka kastē atrodami tādi skaņdarbi, kas nav pieejami nekur citur.

Loģisks solis pēc šīs publikācijas būtu sakārtot un katalogizēt Jānas un Ingas glabāto materiālu, lai tas būtu pēc iespējas pārskatāms un mūziķiem būtu iespēja tikt pie Alberta Jēruma partitūrām, kas nav pieejamas citur un kurām būtu jānonāk skatuves gaismās. Visvairāk to attiecinu uz kameramūziku, klaviermūziku, bet atsevišķa un ievērojama cienīga tēma ir Alberta Jēruma simfoniskā mūzika.

NOTĪM PA PĒDĀM

Līdztekus Jēruma nošu kastes satura izpētei salīdzināju atrasto ar to, kas atrodams JVLMA un LNB katalogā. Visām krātuvēm kopīga ir kordziesmas žanra dominance pār instrumentālo un kameramūziku. Tas ir likumsakarīgi, jo, apskatot 1996. gadā sastādīto skaņdarbu sarakstu "Olimpā bez lifta", Alberta Jēruma daiļrades lielākā daļa ir kormūzika. Mazāk atrodamas solodziesmas (atrodamo nošu daudzums ir ievērojami mazāks par solodziesmu sarakstu "Olimpā").

Mūzikas akadēmijas nošu bibliotēka glabā 41 Alberta Jēruma nošu vienību. Pārsvārā tie ir dziesmu svētkos apkopotī kordziesmu krājumi, kuros ir arī pa Jēruma dziesmai. Akadēmijas kataloga nošu klāstā no kameramūzikas atrodama Otrā vijolsonāte, "Mūzika"

mecosoprānam, flautai un vijolei, solodziesmas “Pa putnu ceļu” un “Vieglas rokas”. Turpat iespējams dabūt kantāti “Neraudi, māsiņa”, kas līdzās otrai Jēruma kantātei “Debesu kalējs” atrodama arī LNB Mūzikas lasītavā un ko Rīgā atskaņoja, atceroties komponistu 90. dzimšanas dienā.

KORDZIESMAS

Alberta Jēruma kordziesmas ir raksta autoram vienīgais zināmais žanrs, kas gan plaši publicēts, gan atsevišķi apkopots. Šo darbu 1984. gadā Londonā paveica Jāna Jēruma-Grīnberga, un dažas kordziesmas atrodamas dažādos kordziesmu krājumos un antoloģijās. Pēc skaņdarbu saraksta, kas atrodams “Olimpā bez lifta”, Jērums sarakstījis XXX kordziesmu. Vismaz tik daudz ir apzināts līdz 1996. gadam. Šajā rakstā vēlos sevišķu uzmanību vērēt uz citiem, mazāk apgūtiem Jēruma mūzikas žanriem, tāpēc kordziesmu apkopojumu šeit neatradīsiet. Jēruma kordziesmas pēc apjoma būtu pelnījušas atsevišķu rakstu un atsevišķu iedziļināšanos.

Vien piebilde, ka lielu daļu no notīm, ko glabā Inga un Jāna, veido kordziesmas gan izdotos, gan ar roku pierakstītos variantos. Starp tiem atrodamas interesantas detaļas. Uz atsevišķas lapiņas ar violetu, izplūdušu tinti pierakstīta dziesma, kurai otrā pusē Roberta Zuikas piefiksēts īss raksturojums par tās atskaņojuma vēsturi. Kordziesmai *Andante* Jērums pierakstījis atbrūņojošu veltījumu “Londonas latviešu kora daiļavām”.

Nākotnē būtu jāatlasa visas manuskriptos vai senāk nodrukātās saglabājušās dziesmas un jāsalīdzina, vai tās izdotas kordziesmu krājumos. Piemēram, rokraksta kopijā saglabājies *Motto (L.E.S. Naiskoori)* sieviešu korim igauņu valodā. Pēc Jānas Jērumas-Grīnbergas domām, tas ir dziesmas vienīgais eksemplārs.

Lai gūtu priekšstatu par Jēruma mūzikas ierakstiem, ielūkosimies pamatīgāk Latvijas Radio fonotēkā.

RADIO FONOTĒKA

Raksta tapšanas laikā Latvijas Radio arhīvā glabājas 51 Alberta Jēruma mūzikas ieraksts. Vairums ir kordziesmas (24), no kurām dziedātākās ir “Ej, saulīte, drīz pie Dieva” (6) un “Tālā dārza putns” (5). Alberta Jēruma kordziesmas visvairāk diriģējusi Lilija Zobens, arī Kaspars Putniņš un Imants Kokars devuši nozīmīgu ieguldījumu kordziesmu lasījumu klāstā.

Otrajā vietā solodziesmas, ko iedziedājušas Lilija Zobens un Antra Bigača. Dziesmu “Pa putnu ceļu” ieskaņojis arī Ingus Pētersons. Lilijas Zobens dziedātās “Aicinājums”, “Es visas domas aizmirstu”, “Pa putnu ceļu”, “Rudens klusums” un “Vieglās rokas” ieskaņotas 1994. gadā Vāgnerzālē ar Pēteri Plakidi pie klavierēm. Dažu dziesmu ieraksti atrodami LNB Audiovizuālajā lasītavā, un šajos ierakstos kopā ar Liliju Zobens muzicē Leslijs Īsts.

No kameramūzikas ieskaņota Sonāte flautai un klavierēm (Ilona Kudiņa ierakstos ar Gati Ulmani un Venti Zilbertu) un Otrā vijolsonāte (Rasma Lielmane un Ventis Zilberts), kuras ekspresīvais raksturs un krāsainība liek vēlēties gūt plašāku priekšstatu par

Alberta Jēruma kameramūziku. Tā būtu izcila dāvana, ja kāds iestu dētu un ierakstītu arī Pirmo vijolsonāti un abas Čellsonātes.

No simfoniskajiem darbiem Radio arhīvā ieskaņota tikai “Eseja” stiginstrumentiem (diriģents Normunds Šnē un kamerorķestris *Sinfonietta Rīga*).

Kamēr Otrā sonāte vijolei (kā to nodēvējis pats Jērums) pagaidām ieskaņota tikai vienreiz, dažiem skaņdarbiem iespējams salīdzināt lasījumus. Viens no tiem būtu jau piesauktais Flautas sonātes divkārtšais lasījums. No vokālinstrumentālās mūzikas visvairāk – trīskārt – ieskaņota “Mūzika” mecosoprānam, flautai un vijolei. Alberta Jēruma piemiņas koncertā Londonā to veica Laila Saliņa, Katrīna Lukasa un Rasma Lielmane. Citā ierakstā Rasma Lielmane saspēlējās ar Antru Bigaču un Ditu Krenbergu, bet Antra Bigača iedziedājusī šo opusu arī citā sastāvā – ar Ilonu Kudiņu un Jāni Bulavu.

SIMFONISKĀ MŪZIKA

Jēruma intriģējošākā simfoniskā iecere ir žanra virsotne – Simfonija. Nesteigšos apgalvot, ka sarakstīta no pirmās līdz pēdējai notij, bet orķestra partitūrā uzrakstīta un pieejama ir tās otrā daļa *Andante*. Vizuālais iespaids no partitūras sniedz priekšstatu par pabeigtu

Alberts Jērums ar koristiem pie Karaliskās Alberta zāles, 1977

simfoniska cikla daļu. Simfonijas otrās daļas partitūra saglabāta gan manuskriptā, gan kopijā. Lai to sagatavotu atskaņojumam, iespējams, atliek vien izrakstīt balsis. Pārējais tā kā būtu mūziķu ziņā.

Citāda situācija ir ar pirmo daļu, kas saglabājusies vien klavierfaktūrā pierakstītos uzmetumos. Tie sastāv no nepilnām 12 A3 formāta nošulapām ar izvērstu muzikālo materiālu, kas noslēdzas ar piezīmi “*etc Reprīze*”. Šis materiāls būtu pelnījis pamatīgu izpēti un veiksmes gadījumā arī orķestrāciju un atskaņojumu. Turpat uz atsevišķām lapām izrakstīti fragmenti ar instrumentācijas norādēm, kas, iespējams, varētu palīdzēt Simfonijas pirmās daļas restaurācijā. Vai tā būtu iespējama pilnīgi, vai uzrakstītais pirmās daļas materiāls ir noapaļots un pabeigts, bez iedziļināšanās materiālā grūti teikt.

Ar tēlaino apzīmējumu *Dead serious* sākas partitūra Ķelnes Dziesmusvētku fanfarām *Introitus* (nosaukums partitūrā nav norādīts). Turpat ar roku pārrakstītas orķestra balsis. “Olimpā bez lifta” lasāms, ka tehnisku iemeslu dēļ Ķelnē atskaņojums nav noticis.

KLAVIERMŪZIKA

Līdzīgi kā ar instrumentālo kameramūziku, Alberta Jēruma klaviermūziku no atskaņojuma šķir tikai neliels solis, kurā pianists iegūtu nošu materiālu un to iestudētu. Nevaru atbildēt par to nošu stāvokli, kas glabājas LNB, bet rokraksti vai to kopijas, kas atrodas pie Jānas un Ingas, ir salasāmi, un daži darbi pierakstīti vairākkārt. Vispār jāatzīmē, ka Jērumam bijis filigrāns un skaists, skaidrs rokraksts.

Pie Jānas Jērumas-Grīnbergas glabājas viņai adresēta vēstule, ko 1990. gada 25. aprīlī rakstījis Tāivaldis Ķeniņš:

“Mīļā Jāna,

Še klāt nosūtu Alberta Jēruma 2. Klavieresonāti, kas pēc manām atzīmēm norāda, ka tā nekad nav atskaņota. (Vismaz līdz šīs kopijas datumam — 24/III/1979.) Kaut nosaukums “Sonāta” uz manuskripa nefigurē, četru daļu saturs un stils norāda, ka tā tiešām ir “Sonāta”.

Konservatorijas 20 gadi (Eduards Šēnfelds, Alberts Jērums, Jāzeps Vītols)

Sonātei No1 vajadzētu būt rakstītai Rīgā, prof. Vītola klasi beidzot, t. i. apmēram 1942. vai 1943. gadā. Es to neesmu ne redzējis, ne dzirdējis, bet zinu, ka tādai bij jābūt beigšanas eksamina ietvaros.

Miļi sveicieni!
TK”

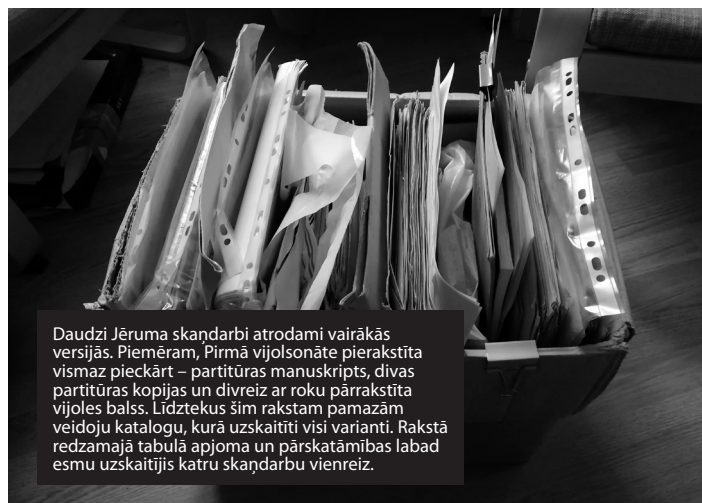
Jāpiebilst, ka ne Sonāte, ne citi Jēruma klavierdarbi vismaz Latvijas Radio ieskaņojumos raksta tapšanas brīdī nav atrodami.

Tikai Jēruma manuskriptā saglabājies skaņdarbs *Quasi una andante*. Vairākos rokraksta variantos saglabātas Četras prelūdijas (tāds pats nosaukums arī “Olimpā bez lifta”), kurām ar zīmuli pierakstīts “Sonāte?” un gadskaitļi “1941/1947?”. Sarunā ar Jānu noskaidroju, ka ar zīmuli pierakstītā sonāte bijis minējums nošu kārtosanas procesā, bet vēlāk atzīts par neatbilstošu. Skaņdarbs tāpat identificējams ar nosaukumu “Četras prelūdijas”. Pēc daļu skaita un gadskaitļa (Detmoldā 1946. gada 19. februārī), kas norādīti “Olimpā”, starp notīm atrodama Meditācija klavierēm – Jēruma rokrakstā bez nosaukumiem vai tempa apzīmējumiem.

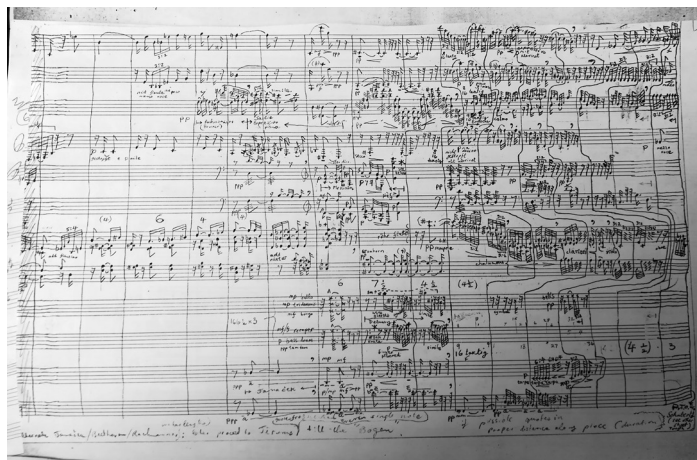
Daļa Jēruma klavierdarbu atrodami LNB Mūzikas lasītavā. Tie ir: T. V. Ozoliņam veltītā Skice, “Kara vīris man uzsedza”, “Mozaika”, 2 klavieru gabali un Klavieresonāte (ar datējumu 1947).

SOLODZIESMAS

Nošu klāstā, kas atrodas pie komponista meitām, solodziesmas atrodas ļoti nelielā skaitā. Pilnā apjomā pieejamas “Kas tie tādi”, “Ogre teka skanēdama”, “Redz kur daiļis ozoliņis”, “Piecas peles miegu vilka” un “Nāves dārzā”. Starp manuskriptiem ļoti sliktā stāvoklī ir dziesma rokrakstā ar Veronikas Strēlertes tekstu, kuras nosaukums neatšifrējams, bet pirmā rindiņa sākas ar “Tver šo mirkli”.

Daudzi Jēruma skaņdarbi atrodami vairākās versijās. Piemēram, Pirmā vijolsonāte pierakstīta vismaz pieckārt – partitūras manuskripts, divas partitūras kopijas un divreiz ar roku pārrakstīta vijoles balss. Līdztekus šim rakstam pamazām veidoju katalogu, kurā uzskaitīti visi varianti. Rakstā redzamajā tabulā apjoma un pārskatāmības labad esmu uzskaitījis katru skaņdarbu vienreiz.

Lielākā daļa nošu Jēruma solodziesmām atrodas LNB Mūzikas lasītavā. Tur pieejamas dziesmas “Rudens klusums”, “Piedod man”, “Pa putnu ceļu”, “Ogre teka skanēdama”, “Mēness upe”, “Vēstule kaķim uz paradīzi”, “Vieglas rokas”, “Miniatūra”, “Aicinājums”, kā arī “Sauls dziesmu” cikls. Daļa no šīm dziesmām nav ieskaņotas. Lilijas Zobens un Antras Bigačas ierakstītās Jēruma dziesmas liek vēlēties, lai pie atskaņojumiem un ieraksta tiktu arī pārējās. Jau iedziedātās dziesmas būtu pelnījušas jaunas interpretācijas.

DAŽĀDI SKAŅDARBI, MELNRAKSTI

Alberta Jēruma nošukastē atrodama atsevišķa kabatiņa ar Helmera Pavasara notīm. Ar roku pierakstīts mūzikas materiāls, bet no teksta tikai pirmā rindiņa kādai Ādolfā Ābeles dziesmai.

Lielu daļu no Ingas un Jānas Jērumu glabāto nošu materiāla veido Jēruma melnraksti un skices. Dažos atšifrējama klavierpartija un soloinstrumentu vijoles balsi, citos fragmentāri uzmetas skices ar vai bez daļu nosaukumiem korim vai orķestrim. Vienā no nepabeigtiem melnrakstiem neparastākam sastāvam – balsij un koklei ierakstīti nosaukumi “Zīdi, zīdi” un “Puķe”. Starp atsevišķām instrumentu balsīm un fragmentiem, solodziesmu un kordziesmu uzmetumiem vai pārrakstītām kopijām atrodami vairāki ērģeldarbi bez nosaukumiem (“Olimpā” nosaukts tikai viens ērģeldarbs – “Liriska prelūdija”).

Ja kādam mūziķim lasot radusies interese par Alberta Jēruma mūziku un vēlēšanās iepazīt kādu skaņdarbu, kas atrodas tikai Ingas un Jānas glabātajos materiālos, varat droši rakstīt teksta autoram uz adresi [engelis.davis@gmail.com](mailto:davis@gmail.com). Ceru, ka šis raksts dos impulsu atzīmēt Alberta Jēruma apaļo jubileju ar jo lielāku vērienu un palīdzēs Jēruma mūzikai biežāk nonākt mūziķu rokās. 🎵

SIMFONISKĀ MŪZIKA	KAMERMŪZIKA	KLAVIERMŪZIKA	SOLO DZIESMAS	KANTĀTES	DAŽĀDI SKAŅDARBI
Simfonijas otrā daļa Andante	Pirmā sonāta vijolei un klavierēm	Klavieresonāte	“Nāves dārzā”	Kantāte “Neraudi māsiņa” divām solo balsīm, jauktam un bērnu korim, koklēm un ērģelēm	Ave Maria solo balsij
Uzmetumi Simfonijas 1. daļai	Otrā sonāta vijolei un klavierēm	Quasi una andante	“Redz kur daiļis ozoliņis”	“Debesu kalējs”	Latviešu deja 3 stabulēm, 3 angļu “melodika” instrumentiem (Harm.), ksilofonam un klavierēm
Introīts dziesmu svētkiem Ķelnē	Otrā sonāta čellam un klavierēm	Četras prelūdijas	“Kas tie tādi”		Kāzu mūzika kokļu ansamblim
	Sonāta čellam un klavierēm	Meditācija klavierēm	“Ogre teka skanēdama”		“Ak tu priecīga” arr. 3 klavierēm
	Mūzika mecosoprānam, flautai un vijolei (1968), Ilzes Rasas dzeja	Aizmirsta meldija klavierēm	“Piecas peles miegu vilka”		Skaņdarbu cikls “Vilks un pagasta ceļš”, “Mēness sudraba zvani”, “Nakti”, “Aijā, žū žū” klavierēm un solo instrumentam
		Epigramma klavierēm			“Vidzeme” divām solo balsīm un klavierēm (K. Rabacis) veltījums A. Tālbergam un A. Lagzdiņam